

Senovės baltų dievai

Turiny

- *Istorija;*
- *Pagonių Dievai;*
- *Perkūnas;*
- *Velnias;*
- *Praamžis;*
- *Dimstipatis;*
- *Mėnulis;*
- *Šaltiniai.*

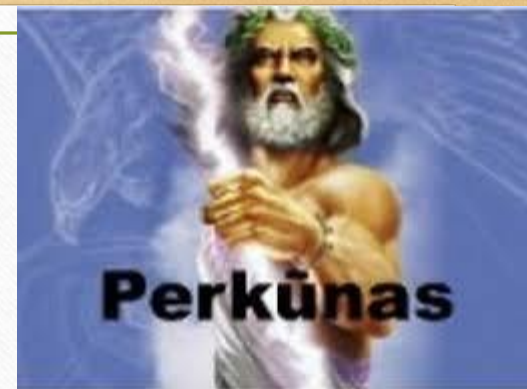
Istorija

- Lietuviai buvo paskutiniai Europos pagonys, garbinę daug dievų ir gamtos jėgas, nuo 10 tūkst. metų pr. Kr. iki XV a. pradžios. 1251 metais Lietuvos valdovas Mindaugas apsikrikštijo, o po dviejų metų popiežius Inocentas IV Lietuvą paskelbė katalikiška valstybe, pavaldžią Romos vyskupui. Tačiau tada krikščionybė buvo tik priedanga, tam, kad Lietuvos valdovams pavyktų bendradarbiauti su kitomis Europos valstybėmis ir jie nebūtų vertinami kaip prastesni. Tačiau po Durbės mūšio, kuris įvyko 1260 metais, Mindaugas grįžo prie pagonybės. Senasis tikėjimas pamažu pasitraukė iš lietuvių gyventojų tik po Žalgirio mūšio, kai 1411 metais buvo pasirašyta **Torūnės taika** ir didieji Lietuvos kunigaikščiai Jogaila ir Vytautas apkrikštijo Lietuvą. Būdami pagonys lietuviai turėjo daug dievų ir deivių, kurių kai kurie gerai žinomi iki šiandien, o kai kuriuos žino jau tik istorikai arba istorija besidomintys žmonės.

Pagonių Dievai

- *Perkūnas* - aktyvumo galių Dievas, palaiko tvarką ir teisingumą žemėje.
- *Vėlinas (Velnias, prūsiškai – Pikuolis)* - mirusiųjų ir amžino teisingumo dievas.
- *Praamžius* - tai Dievas Kūrėjas, minimas ir gerbiamas Žiemos saulėgrįžos – Kūčių ir Kalėdų metu .
- *Dimstipatis* - lietuvių namų, sodybos, taip pat ugnies dievas. Jam aukojama norint apsaugoti namus nuo ugnies.
- *Mėnulis* – jo prašoma sveikatos, grožio. Jis vadinamas dievaičiu.

Perkūnas

- Perkūnas yra viena iš pačių ryškiausių baltų mitologijos būtybių. Dievaitis Perkūnas laikytas galingesniu už daugelį kitų patriarchalinio panteono dievų, bet visgi neužėmė pagrindinės vietos ir buvo priklausomas nuo aukščiausiojo dangaus ir žemės dievo. Perkūną sukūrė Dievas, apgyvendino aukštame neprieinamame kalne (puikiuose rūmuose, esančiuose debesyse) ir pavedė valdyti orą[reikalingas šaltinis]. Perkūnas buvo jo valios vykdytojas, dar greičiausiai vadintas Dievo rykštė arba Dievo rikis (Diveriks), tačiau šis spėjimas nėra visiškai patikimas.
- Tikruoju vardu – Perkūnu – vadinti bijota, ypač drausta vaikams. Jį galėjo išstarti tik suaugusieji, bet tik ne per audrą, kad jį paminėjus čia pat nepasirodytų.

Sakmė apie Perkūną

Perkūnas yra oro ir vandenių, kurio neišsenkamos atsargos yra sukauptos virš akmeninio dangaus skliauto, valdovas. Šiuo vandeniu Perkūnas kas pavasaris pirmojo griaustinio metu apvaisina žemę, o atėjus sausrai, kai požemio būtybės uždaro vandenį, Perkūnas užmuša jas ir paleidžia vandenį drauge su savo lietumi, kuria atgaivina žemę. Perkūnas taip pat prižiūri, kad žmonės teisingai elgtųsi ir baudžia neteisingai besielgiančius savo ugninėmis strėlėmis. Perkūną kartais lydi ožys, o perkūno oželis prieš perkūniją mekena. Perkūnas taip pat jodinėja ant sparnuoto žirgo, kuris lėkdamas padangėmis palieka ugninį pėdsaką. Iš nasrų jam eina liepsna, iš ausų – dūmai, pėdose likdavo karštos anglys. Pats Perkūnas su ilga žila barzda ir Mėnulio spalvos veidu, raudonu apsiaustu, apsiginklavęs sidabro lanku su aukso strėlėmis, ant diržo kabo titnaginiai kirvukai, o už diržo užkišti piršto storumo šoviniai. Ant galvos Perkūnas dėvi žaibų vainiką ir visą laiką medžioja velnius už jų piktadarystes ir pokštus. Kartais Perkūnas pasirodo žmonėms kaip žaliai apsiredęs medžiotojas ir padeda žmonėms.

Vėlinas (Velnias, prūsiškai – Pikuolis)

- Po mirties visų žmonių vėlės keliauja į mirusių šalių ir patenka Vėlino valdžion. Ką žmogus bedarytų, kokiems dievams besimelstų - galų gale jo vėlė vis tiek keliaus pas mirusiųjų dievą.
- Tačiau Vėlinas ne visas vėles vienodai mėgsta. Gerų žmonių vėlėms jis suteikia ramybę, o piktadarių vėles ir po mirties graužia sąžinė.
- Blogiausiai baigiasi išdavikams. Jų vėlėms sunku patekti į mirusių šalių, jos bastosi po pasaulį ir šimtmečiais graužiasi dėl savo piktadarybių.
- Taigi Vėlinas vykdo teisingumą. Už tai, kaip žmogus gyveno, po mirties atsako vėlė.

Sakmė apie Velnį

Labai seniai velnias pasiskolino iš Perkūno pinigų. Bet kai Perkūnas pareikalavo gražinti skolą, velnias susijuokė ir pabėgo. Nuo to karto Perkūnas labai supyko ant velnio ir ėmė jį visur persekioti. Kur tik pamato velnią, ten ir trenkia.

Velnias, bijodamas Perkūno, nori pasislėpti ir lenda į trobas, gyvulius, žmogui į drabužius, bet Perkūnas jį visur pastebi ir nutrenkia. Kai Perkūnas nutrenkia medį, uždega trobesį arba užmuša žmogų, gyvulį, tada sakoma, kad ten buvo pasislėpęs velnias.

Praamžius

- Praamžius tautosakoje kovoja su tamsiosiomis jėgomis ir nedorybėmis: su velniais, laumėmis ir raganomis, šykštuoliais ir savanaudžiais. Dažniausiai jis aptinkamas krikščionybės paveiktose sakmėse apie pasaulio sukūrimą. Dievo sūnus arba jaunesnysis brolis Velnias nuolat jį mėgdžioja, bando pats kurti, ar pakeisti kitus Praamžiaus sutvėrimus, tačiau tai nuolat išeina ne į naudą. Už tai Viešpats Velnią baudžia. Pasaulis dažniausiai sukuriamas iš vandenynų dugno, Velnio parnešto, purvo ar dumblo. Šitokia (panaši) pasaulio sukūrimo versija plačiai paplitusi šiaurės ir rytų Europoje, visoje Azijoje.
- Praamžius sakmėse sukuria visus gyvus padarus ir nulemia jų gyvenimą. Kiekvieno iš jų išorės savybės atsiradę dėl jų pačių valios.

Sakmė apie Praamžių

Dievas turėjęs žmoną pragimdytoją Didžiąją Motiną – deivę Lada, pagimdžiusią dvynius: dukterį Lelą ir sūnų Lėlį. Pasakose ir dainose užsimenama jog Saulė, Mėnulis, Perkūnas, Kalvis ir kitos dievybės yra aukščiausio dievo Praamžiaus, kartais Prakorimo ar Aukopirmo vaikai. Dievas yra visos dievybių šeimos ir hierarchijos pradinis taškas, po kurio seka dideli Saulės, Perkūno, Mėnulio, vėjų, milžinų ir kunigaikščių mitų ciklai, bei jų nuotrupos sakmėse, pasakose ir dainose. Svarbiausiais ir galingiausiais Dievo sūnumis laikyti Perkūnas, Patrimpas ir Pikuolis (Poklius). Kiekvienas jų savo žinioje turėjo atskiras Visatos dalis: Perkūnas – dangų ir atmosferą, Patrimpas – žemę ir jos augaliją, o Pikuolis – požemį (Patrimpas ir Pikuolis laikomi prūsų dievais).

Dimstipatis

- Lietuvių mitologinė būtybė, namų sergėtojas, ugnies globėjas.
- Pirmą kartą minimas 1583 m. jėzuito Jokūbo Lavinskio. Jis rašė, kad Dimstipatį garbinę aukštaičiai, jam atlikdavę aukojimus. 1604 m. ir 1605 m. Dimstipatis minimas jėzuitų ataskaitose. XVIII a. Dimstipatį paminėjo kunigas Stanislovas Rostovskis. Šiuose šaltiniuose teigiama, kad Dimstipačiui buvo aukojamos įvairios aukos. Žmonės kartą per metus keldavo puotą ir šiam dievui aukodavo dvi juodas vištas, kurias suvalgydavo, o kas likdavo – kaulus, paplavas, išplovus puotos indus – supildavo į židinį ir sudegindavo. Kiti laiko jį šeimininkių dievu, kuriam pačios šeimininkės aukoja kiaulaitę: ją laiko moterys, stovėdamos ratu, o paskerdžia vyriausioji, po to kiaulaitės mėsą suvalgo.

Mėnulis

- Dievas ar deivė, įkūnijanti Mėnulio simboliką. Priklausomai nuo kultūros šios dievybės reikšmė ir funkcijos skirtingos. Dažnai ji būna priešingos lyties negu Saulės dievybė, jos priešas kovoje dėl dangaus karalystės ar dangiškosios poros su Saulės dievybe narys. Pasaulio mitologijoje dažniau sutinkamos vyriškos Mėnulio dievybės, tačiau dėl didelės antikinės Europos mitologijos įtakos, kur vyrauja moteriškos Mėnulio deivės, Mėnulio dievybė dažniau asocijuojama su moterimi.

Sakmė apie Mėnulį

Gyveno danguje Saulė ir Mėnulis. Jie turėjo dukrele Žemę, kurią labai mylėjo. Kartą jie susipyko. Tada Saulė nutarė, kad ji viena saugos Žemę. Bet Mėnulis nesutiko ir padavė ją į teismą. Teisėjas Perkūnas bylą išsprendė šitaip: Saulė, kaip motina, Žemele saugos dieną, o Mėnulis tėvelis naktį; jam dar padės jo seselės Žvaigždės. Nuo to laiko saulė šviečia tik dieną, o mėnulis ir žvaigždės – tik naktį.

Šaltiniai

- <https://priekavos.lt/senoves-lietuviu-dievai-ir-deives/>
- <https://romuva.lt/pasauleziura/dievai/>
- <https://www.pasakos.lt/perkunas/>
- https://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvi%C5%B3_mitologija